

*Др Срђан Шаркић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду*

РУСКИ ПРОЈЕКТИ ДРЖАВНОГ УРЕЂЕЊА УСТАНИЧКЕ СРБИЈЕ¹ (Други део – Родофиникинов пројект)²

Сажетак: *У раду се говори о другом руском покушају уставног уређења Србије у време Првог устанка (1804-1813). Аутор овог пројекта био је Константин Константинович Родофиникин, фанариошки Грк у руској служби, који је као руски посланик боравио у Србији од 2. августа 1807. до 15. августа 1809. Одмах након свој доласка у Србију Родофиникин је представио Карађорђу и устаничким старешинама пројекат уставног уређења назван „Основаније Правитељства Сербскаго.“*

На почетку рада говори се о личности Родофиникина и његовим везама са грчким Фанариошима. Поштом се излаже сама садржина уставног акта и објашњавају разлози зашто он никад није стигао на снагу и шта су заправо биле Родофиникинове намере.

Кључне речи: *Родофиникин, Карађорђе, Основаније Правитељства Сербскаго, Александар I, Први устаник, Влашка, Молдавија.*

Други руски покушај уставног уређења устаничке Србије, назван *Основаније Правитељства Сербскаго*, сачинио је руски посланик Константин Константинович Родофиникин, одмах након свог доласка у Србију (2. августа 1807). Карађорђе је потписао документ 20. августа исте године.

Историјски увод. – На основу обавештења која нам је дао Вук Стефановић Караџић, једна устаничка скупштина одржана у Београду (крајем фебруара или почетком марта 1807), одлучила је да се у главни штаб

¹ Рад је посвећен пројекту “Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (Србија и ЕУ),“ чији је носилац Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

² Први део рада, посвећен такозваној “Паулучијевој конвенцији“ објављен је у *Зборнику радова Правног факултета у Новом Саду*, XLVII-2/2013, стр. 25-37. Текст који је пред читаоцем представља наставак започетог рада.

руске Молдавске армије пошаље једна делегација, коју су сачињавали Петар Новаковић Чардаклија,³ Аврам Лукић⁴ и Јеремија Гагић⁵ и да од главнокомандујућег генерала Михелсона „ишту једнога рускога министра, да га доведу у Србију, једно да се народ увјери, да су се Руси заиста примили Србије, а друго, да их којешта поучава и да се с њим о свачему могу договарати.“⁶ Пошто од српских депутата није дуго било никаквих вести Карађорђе им је 21. јуна из Штубика упутио једно писмо,⁷ у коме између осталог стоји: „Гледајте што скорије можете да посао совершите и овамо оправно да дођете. Министра⁸ доведите макар како било јербо је верло нуждан, а особито поради немачке стране; но због владике⁹ и дру-

³ Петар Новаковић Чардаклија, био је Србин који је служио у аустријској војсци. О његовом животу пре 1804. године, када се као патриота прикључио устаницима и прешао у Србију, не зна се готово ништа. Заједно са Протом Матејом Ненадовићем и Јованом Протићем, имућним трговцем из Пожаревца, путовао је у Русију да тражи помоћ за устанике. Слат је и у дипломатске мисије у Цариград (1805) и Влашку (1807). Умро је изненада 1808. године у Београду. О његовом животу видети К. Ненадовић, *Животи и дело Карађорђа, његови војвода и јунака*, Беч 1884 (репринт 1971), књига II, стр. 43–47.

⁴ Аврам Лукић (око 1760–1815) прикључио се одмах устаницима и 1805. изабран је за члана Правитељствујућег совјета, као представник пожешке (чачанске нахије). Заједно са Јеремијом Гагићем путовао је августа 1806. у Трст да од ондашњих српских трговаца моли новчану помоћ за устанике. Био је и члан депутације која је послата у Влашку и која је довела Родофиникина у Србију. Након слома устанка 1813. године, није напустио Србију, предао се Турцима, који су га назвали за кнеза у пожешкој нахији. Године 1815. прикључио се кнезу Милошу, и учествовао је у преговорима са Куршид-пашом око умирења Србије. Турци су га задржали у пашином логору као таоца, док се Милош не врати. Но како се српски кнез није вратио у табор Куршид-паше, Турци су Лукића и Мијаила Оташевића (другог таоца) погубили, изјавивши да су ови умрли од куге. О животу Аврама Лукића видети М. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српској народи*, Београд 1888 (репринт 1979), стр. 307–309.

⁵ Јеремија Гагић (1781–1859) био је српски трговац у Земуну који је 1806. прешао у Србију и постао секретар Правитељствујућег совјета. Путовао је у дипломатске мисије у Трст и Беч (1806) и у Влашку (1807). Године 1807. смењен је са места секретара Совјета и тада се ставља у службу Миленка Стојковића, најогорченијег Карађорђевог противника. Заједно са Стојковићем напушта 1811. године Србију и ступа у руско Министарство иностраних послова. Од 1815. до 1856. радио је у руском конзулату у Дубровнику (од 1825. као вице конзул). Умро је 1859. у Венецији. Његов *Дневник* значајан је извор за упознавање историје Првог српског устанка. О животу Јеремије Гагића видети М. Милићевић, *нав. дело*, стр. 88–91.

⁶ В. Караџић, *Грађа за српску историју нашега времена и животи најзнајнијих поглавица онога времена*, Београд 1898, стр. 76.

⁷ Карађорђе у писму обавештава српске изасланике при Главној команди руске Молдавске армије о српско-руској победи на Малајници над Мула-пашом и о опсади шанчева Гушанац Алије.

⁸ Мисли се на административно лице које би руководило пословима Правитељствујућег совјета.

⁹ Митрополита Леонтија, о чијој личности ће још бити речи. Видети напомену 12.

ги које ви знате није ми никакав Герк мио, тако министра Герка немојте да ми доведете јербо много су нам пакости и преданства¹⁰ учинили и никако неће да нам пријатељују.¹¹ Као што се види, једини услов кога је српски Вожд поставио је да руски „министар“ не буде Грк, због лоших искустава која су Карађорђе и старешине имале са београдским митрополитом Леонтијем.¹² Упркос Карађорђевој жељи, устанички посланици довели су у Србију руског чиновника грчког порекла – Константина Константиновича Родофиникина, који је остао у Србији од 2. августа 1807, до 15. августа 1809. Али, пошто је Родофиникин и после одласка из Србије бивао на различитим положајима у руском Министарству иностраних послова, његов утицај на руску политику према Србији значајно се осећао све до 1835. године.¹³

Родофиникинова породица била је са Родоса, а његов отац, а можда још и деда су дошли у Русију, где је Родофиникин и рођен. У осамнаестој години ступио је у козачки Перејаславски пук као добровољац, а касније је ступио на дужност у руској морнарици из које је изашао 1789. године због болести са чином мајора. У државну службу ступио је поново 1803. године, али овај пут у Министарству иностраних послова. Године 1805. постављен је за дипломатскога агента при „Првој дејствујућој армији“ и у тој служби налазио се уз цара Александра I у чувеној бици код Аустерлица. Наредне године (1806) цар га је послао са својим личним упутствима у Цариград, отакле се у јесен вратио у Влашку и налазио се при штабу Молдавске армије којом је заповедао генерал Михелсон. Истовремено Родофиникин је обављао и дужност администратора Дунавских кнежевина (Влашке и Молдавије), као и главног секретара и надзорника послова влашкога и молдавскога *Дивана* (неке врсте државног савета). Као Грк, Родофиникин

¹⁰ Преданство је издаја, црквенословенски предатељ, грчки **προδοτής** = издајник.

¹¹ Р. Перовић, *Први српски устџанак, акџа и џисма*, Београд 1977, стр. 269.

¹² Београдски митрополит Леонтије био је Фанариот (Фанариоти, грчки **Φαναριώτες**, је назив за чланове истакнутих грчких породица, укључујући и хеленизоване румунске и албанске фамилије, који су насељавали Фанар, грчки **Φανάρι**, турски *Fener*, четврт данашњег Истанбула, у то време превасходно насељену Грцима, а у којој се налази и Васељенска патријаршија. Фанариоти су били врло непопуларни у Србији, Влашкој и Молдавији, јер су се често стављали у службу турских интереса). Митрополит је постао у време владавине дахија у Београдском пашалуку, чију је власт и подржавао. Када је избио Први устанак, Леонтије се преобратио на српску страну, али је за све време устанка остао дволичан, лицемеран и сплеткареш. Био је велики противник Карађорђа и идеје о српској независности. Његов политички идеал било је Ново Грчко Царство у које би били укључени, између осталих, Србија, Влашка и Молдавија. Леонтија у Србији нико није волео.

¹³ За више појединости о Родофиникиновом животу видети С. Новаковић, *Константијин Константинович Родофиникин*, Београд 1908 = *Годишњица Николе Чујића*, XXVIII, стр. 259-280.

је био добро упознат са плановима грчких Фанариота и био у тесној вези са Александром Ипсилантијем.¹⁴

У време када је српска делагација стигла у руски главни штаб, Родофиникин је, због свађе са генералом Милорадовићем,¹⁵ био изгубио Михелсоново поверење. Одмах је проценио да би ангажовање у Србији било важан корак за напредовање у каријери, која је тренутно била у застоју. Као интелигентном и лукавом човеку¹⁶ није му било тешко да убеди српске делегате како је баш он права особа за њих. Како Срби нису имали никаквог дипломатског искуства, слепо су веровали свему што би им руски достојанственици говорили. Иако се Родофиникин наметнуо Србима, он је успео да убеди цара и генерала Михелсона да је његово наименовање за руског представника у Србији била жеља српске депутације. Са упутствима руског Министра иностраних послова Будберга, Родофиникин се појавио у Србији 2. августа 1807.

Карађорђе није био одушевљен личношћу Родофиникина и почињао је озбиљно да сумња у руску добронамерност према Србији. Руска војна помоћ, од које се много очекивало, била је симболична: под командом генерала Исајева дошло је само 1000 војника; први руски посланик био је Италијан (Паулучи), који није говорио руски; други руски представник био је Грк, иако је Карађорђе изричито захтевао да то само не буде Грк. У тренутку када је Родофиникин стигао у Београд, Карађорђе се налазио изван града и руски дипломата се упутио свом сународнику, митрополиту Леонтију. Та чињеница само је продубила српско неповерење према Родофиникину. Приликом његовог првог пријема код Карађорђа (4. августа), Вожд је био врло љут и упадљиво хладан према Родофиникину. Ипак, под

¹⁴ Александар Ипсиланти (грчки **Αλέξανδρος Υψηλάντης**, румунски *Alexandru Ipsilanti*, руски *Александр Константинович Ипсиланти*, 1792-1828) је био потомак истакнуте грчке фанариотске породице, кнез Влашке и Молдавије, виши официр у Руској царској коњици у време Наполеонових ратова, и вођа тајне организације *Филики Ејџериа* (грчки **Φιλική Εταιρεία**, дословно „Пријатељско друштво“), која је припремала почетак рата за грчко ослобођење од Турака и национално уједињење. Не треба га помешати са његовим дедом и имењак, који је такође био кнез у Влашкој и Молдавији крајем XVIII века.

¹⁵ Михаило Андрејевич Милорадович (1771-1825) био је руски генерал српског порекла. Потомак је истакнуте српске породице из Херцеговине, која се у Русију доселила у XVIII веку.

¹⁶ Француски генерал Ланжерон (Langeron), који је служећи у руској војсци Родофиникина добро познавао, каже за њега да је као човек био веома углађен и врло лукав, али у исто време пакостан и спреман на подвале као сви Грци; да је духовит и да добро познаје муслиманску политику и фанариотске интриге; да уме да разгледа и процени политичке околности, и да се у интригама влашких бољара сналази боље од генерала Милорадовића (М. Вукићевић, *Карађорђе, књижа друга*, Београд 1912, репринт 1981, стр. 570). Родофиникин је поред руског и грчког, одлично говорио француски, а знао је и турски и влашки.

притиском осталих старешина, међу којима је било доста русофила, Карађорђе је пристао да прихвати Родофиникинов пројекат уставног уређења Србије, који је објављен 8. августа 1807. године.

Текст документа. – Родофиникиново *Основаније Правителъсѣйва Сербскаго* (Основаніе правителъства Сербскаго) састоји се од 12 чланова:

1.

У Београду установљава се и утврђује се Правителъствујушчи сенат сербски под председателъством књаза, тако да Правителъствујушчи сенат своју столицу има у Београду, а Сената того глава јесте књаз. Овому књазу отечество даје титуле „светљејши књаз“ и тај има власт подавати сваке милости, то је: сваког по заслуги наградити и повиним¹⁷ праштати. А право или власт наказовати¹⁸ повине остаје непремено¹⁹ у руку законог суда. Судејским лицима вообште назначиће се по времену содржање и по возможности земље.

2.

Правителъствујушчаго сената народња члени, кромје²⁰ књаза председатеља, имају бит следујушчи: перво, полководци, који су досада по нахијама коменданти били, отечество управљали и бранили, називају се одсада *вожди* и даје им отечество титул „сијателни вожд;“²¹ ове вожде примају перво место у Правителъствујушчем сенату по старешинству своме; второ место даје отечество оним људма от Совјета народња досада бившег који су велике и важне послуге народу учинили особитим вјежеством,²² трудом и путешествијем, и ови су сенатори како и перви, но овим се даје титул „превосходни“²³ сенатор.“ Имена ових вожд и сенаторов који су перви и превасходни у народу људи по књазу и деца њиова записаће се у сенатски протокол да би се тако довека и они сами и њиова племена у народу знала и почитала.²⁴

Кромје того, нужно је да у Сенату буде из сваке нахије по један избрани от перви у нахији људи, старац, који ће бити под именом „совјетников Сената.“

Вожди и сенатори, како што су превасходна лица, тако и остају за свагда до смрти непремено сенаторами; прочи²⁵ же старци из нахија, то је

¹⁷ Кривим (кривцима).

¹⁸ Кажњавати.

¹⁹ Непроменљиво, трајно.

²⁰ Изузев.

²¹ „Сјајни војвода,“ дословно „онај који сија“.

²² Вештином.

²³ Онај који има преимућство (предност).

²⁴ Поштовала.

²⁵ Други, остали.

совјетници, имају мењати се, то је наново изабирати се свака три года, но у Сенату раван глас имају прочим превосходним лицима, кромје књаза који гласа има три, то је за тројицу говори сам једини. В прочем, све у Сенату има се свршавати бољшинством²⁶ гласова, то је: на којој страни више гласова буде та се слуша, то се записује и твори, а в једнакости гласова она се страна слуша гди је књаз. Напоследок, онда ће се у целој земљи под заклетву довести људи да се свак закуне да ће бити у сваком случају верен отечеству и покорен Сенату и књазу. Тако сваки вожд, сенатор и совјетник заклету се има како и прочи људи. А светљејши књаз особиту клетву положити има да ће он законе хратити, исполњати и свом силом делати да свак то твори што Правитељствујушчи сенат учреди

3.

Ако совјетници сенатски који ће се од нахија свако три года изабирати тако усердно и добро послуже отечеству да их народ трипут избере за совјетнике со тим остаје такови трипут избрани совјетник до смрти своје и постаје сенатором и добиваће грамоту²⁷ на дворјанство или благородство²⁸ со титулом „превосходњи сенатор.“

4.

Сваки комендант има пописати људе који су повише и поболше у различним приликама отечеству служили и тако пописане има послати Правитељствујушчем сенату, који ће Сенат свакому за чест в награжденије дати грамоту на дворјанство или благородство. И ови благородни називају се и имају бити хранитељи закона отечествених.

5.

Осим реченог благородства има се уредити законом коњохрањашча стража која је дужна свагда при Сенату бити.

6.

У свакој нахији има се назначити по један губернатор²⁹ из они људи који су до сада отечеству служили, који управитељ да носи бригу за све приходе от нахије и да се са два совјетника³⁰ које ће му нахија додавати сваке године држи суд над људма своје нахије. Но ако би који не био кон-

²⁶ Већином.

²⁷ Повељу.

²⁸ Племство.

²⁹ Управник.

³⁰ На овом месту израз *совјетник* (саветник) означава судију. Р. Перовић, *Први српски устаник, акција и писма*, стр. 285, указује да се израз *совјетник* у значењу судије употребљава и у неким документима из нешто каснијег периода.

тен³¹ со тим судом нахијским слободно може доћи у Сенат са писмом суда нахијског што је и како је суђено.

7.

Ови судови нахијски свако важно дело имају зајавити Правитељству-јушчем сенату, особито што се тиче живота кога год човека; да немају ни-кога смрти предати докле Правитељствујушчем сенату не јаве и милост от светљејшег књаза не просе осуђеному.

8.

Будући да никаква земља ни правитељство³² не може се држати без силе војничке, особито Србија која, са свију страна непријатељами окружена, без војске готове бити не може, а војска не може се држати само во-здухом и речма, то нужно је уредити засада почести какове за награждени-је докле се види какви ће бити приходи земље, а после ће се свакоме по за-слуги и по способности награжденије дати; тако ће се онда и чини војнич-ки учредити и војска у поредак свој довести, што тако бољше ће бринути сваки капетан о својој роти,³³ а полковник о своме полку.

9.

Каде дојду инжињери има се начинити исправна карта целе државе сербске; и која се год најде земља пуста то све је вилајетово³⁴ (беглучно) и то ће стојати под властију Сената.

10.

Сви доходи земље имају бити у власти Сената и никто кромје Сената никаквога требованија ни под којим именом не може искати от народа.

11.

Главне полководце³⁵ има избирати Сенат; тако и мир или бран с њима учинити или везати никто без знања Сената не може.

12.

Ниједан от сенаторов не може бити искључен из Сената без једино-гласног договора и согласија књаза и Сената.

По свему овому просимо височајше утвржденије³⁶ всемилостивјеј-шаго покровитеља государја императора Александра Великаго.

³¹ Задовољан.

³² Управа, у ширем значењу држава.

³³ Чети.

³⁴ Државно.

³⁵ Војне заповеднике.

Дано в Белградје, мјесјаца августа дња 8-го 1807. года.

К. Ђорђе Пејровић
врховни србс. коменд.³⁷

Какве су заправо биле Родофиникинове намере? – Родофиникин је знао врло добро да је са ослобођењем од турске власти феудални поредак у Србији био укинут.³⁸ Ипак, он је у свом акту увео племићке титуле, рачунајући са похлепом и амбицијама српских старешина.³⁹ Сенат у коме би старешине имале феудалне привилегије могао би служити руским интересима и створити јаку опозицију Карађорђу, сматрао је Родофиникин. Стога је он од почетка подржавао Карађорђеове противнике, пре свега Миленка Стојковића⁴⁰ и Петра Добрњаца,⁴¹ иначе осведочене русофиле.⁴²

³⁶ Потврду, одобрење.

³⁷ Постоји више издања овог документа: В. Богишичъ, *Разборъ сочинения Н. А. Попова »Россия и Сербия«*, Санктпетербургъ 1872, стр. 118-121; исти, *Pisani zakoni na slovenskom Jugu*, Zagreb 1872, str. 174-175; В. Ђорђевић, *Карађорђе и Русија, Отаџбина*, XVI (1887), стр. 78-81; С. Новаковић, *Уставно уређење и закони Карађорђевог времена*, Београд 1907, стр. 26-29; Р. Перовић, *Први српски уставнак, акти и писма*, Београд 1977, стр. 283-285; В. Берко Савић, *Карађорђе: документи I, 1804-1809*, Горњи Милановац 1998, стр. 284-285. Текст Родофиникиновог пројекта навео сам према Перовићевом издању.

³⁸ Већ члан 2 такозване „Паулучијеве конвенције“ каже да се у Србији никада не може ни најмањи део земље дати коме, што јест да у Србији никада не може бити сѣхаџа и да на њај начин нико не може љасџи у роџџиво. Видети *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, XLVII, 2/2013, стр. 32.

³⁹ У писму кога је упутио министру иностраних послова Будбергу, Родофиникин каже да су српске старешине подељене и завађене и да сваки међу њима има своје присталице. Ипак, уз употребу новца и давањем племићких титула могуће је подмитити сваку особу и приволети је жељеном циљу (посредствомъ денегъ можно всь умы обратитъ къ той цели котораја будетъ нужна). Видети Богишичъ, *Разборъ сочинения*, стр. 124.

⁴⁰ Миленко Стојковић (1769-1831) био је један од најистакнутијих устаничких вођа и истовремено најогорченијих Карађорђевих противника. Истакао се још на почетку устанка када је похватио и погубио четворицу дахија (Аганлија, Кучук Алија, Мехмед Фочић, Мула Јусуф) који су били одговорни за такозвану „Сечу кнезова.“ Био је осведочени русофил и сматрао да Србијом треба да влада руски цар Александар I. Одбио је 1811. године понуђен му положај попечитеља (министра) иностраних дела и напустио Србију. Остатак живота провео је у Русији. Умро је 1831 у Бахчи-Сарају на Криму. О његовом животу видети М. Милићевић, *нав. дело*, стр. 691-694.

⁴¹ Петар Тодоровић (1771-1831), познатији као Добрњац (према месту рођења, Добрњу у нахији пожаревачкој) био је у младости хајдук. Устаницима се придружио 1804. и постао буљубаша (заповедник над стотином) под командом Миленка Стојковића. Истакао се храброшћу и војничком вештином у биткама на Иванковцу (1805), Делиграду (1806) и Малајници (1807) и стекао углед једног од најспособнијих устаничких заповедника. Због његовог сукоба са неспособним Милојем Петровићем, Срби су претрпели тежак пораз на Чегру (1809), због чега је Добрњац исте године напустио Србију. На руски захтев вратио се 1810. и поново истакао у освајању Кладова. Наредне године (1811) одбио је положај *Великој вилајетској судије* (министра правде) и напустио Србију. Остатак живота провео је у Бесарабији, бавећи се успе-

Родофиникин није сматрао Карађорђа погодном особом за сарадњу. Као вођа устанка, одговоран за његов војни успех, Карађорђе је захтевао хитну, конкретну и безусловну руску помоћ,⁴³ а са друге стране тежио је самосталној и апсолутној власти. У свом *Основанију Правителства Србскаго* Родофиникин је Карађорђу дао само председавање над Сенатом и право на три гласа. Према томе акту, Карађорђева власт није била ни доживотна ни наследна. Српски Вожд је био врло незадовољан Родофиникиновим нацртом, али је пристао на њега, сматрајући да је то неопходна цена за руску помоћ.

На први поглед изгледа необично да је Родофиникин поднео свој акт само шест дана након свог доласка у Србију, јер састављање једног уставног документа захтева много више времена. Ипак, када се говори о *Основанију Правителства Србскаго* треба имати у виду неколико чињеница:⁴⁴

а) Родофиникин није био лаик у уставној материји. Радећи као дипломатски агент у руским конзулатима у Јашиу и Букурешту, као администратор Дунавских кнежевина (Влашке и Молдавије) и надзорник радње молдавског и влашког Дивана (Савета), био је врло добро упознат са државном управом. Поред тога, у руском друштву прве половине XIX века било је актуелно питање уставне реформе. Руски цар Александар I задужио је 1801. године свога саветника Сперанског⁴⁵ да сачини пројект нове организације Царства.⁴⁶ Родофиникин, као чиновник у Министарству иностраних послова, је био врло добро упознат са тим плановима;

шно трговином. Након пропасти устанка 1813. путовао је у Париз и Санкт-Петербург покушавајући да нешто учини за устаничку ствар. Умро је у Јашиу (тадашња Молдавија, данашња Румунија) 1831. године. О његовом животу видети М. Милићевић, *нав. дело*, стр. 139-142.

⁴² Видети С. Новаковић, *Уставно питање*, стр. 31.

⁴³ Пре него што ће отићи у прву аудијенцију код Карађорђа, Родофиникин је послао влашког бојара Растија, који је био у његовој пратњи, да поздрави Вожда. *Растии је био обучен као што се носе цариградски Грци и влашки бојари. Карађорђе, видевши овога Родофиникинова изасланика у оној великој цариградској јанићули, у црвеним шалварима, жућким мексима и пачучама... онима око себе рече: „Та ми оваке јонимо између себе.“ Онако једак и на Русе и на Родофиникина, није скривао своју срдијоси, већ је, примивши овога Родофиникинова човека, казао између осталих и ово. „Све би вас требало исећи; мени треба војска, а ње не видим. Што ми је хасна од тога што су ми та послали? Што је он дошао?“ Бојарин Растии иренерацио се од овакога пријема и, како сам Родофиникин ише, враћио се њолумршав.* М. Вукићевић, *Карађорђе*, књига II, Београд 1912 (репринт 1981), стр. 586-587.

⁴⁴ На чињенице које следе скреће пажњу D. Janković, *Država Prvog ustanka*, Београд 1984, стр. 133-134.

⁴⁵ Михаило Михайлович Сперанскиј (руски Сперанский, 1772-1839), руски државник и саветник цара Александра I, аутор нацрта о функционисању државе (наслов дела у руском оригиналу гласи *Очерк Государственной деятельности*), објављеног 1809, али кога цар никад није одобрио.

⁴⁶ О том пројекту видети В. Nolde, *L'autocratie russe et la doctrine de la séparation des pouvoirs dans la première moitié du XIX siècle*, *Revue de droit public et la science politique*, XLI (1924), pp. 5-41.

б) Српска депутација је „замолила“ Родофиникина да дође у Србију као руски министар већ у априлу 1807.⁴⁷ Ако то узмемо у обзир, видимо да је Родофиникин за припрему свога нацрта имао више од три месеца, а не само шест дана;

в) Иако Родофиникин тврди да је он сам саставио и касније прочитао свој нацрт српским старешинама, изгледа да на *Основанију Правителствования Сербскаго* Родофиникин није радио сам. У његовом састављању, које је трајало два дана, учествовали су са руске стране „надворни саветник“ Петар Пизани и влашки бојар Расти, а са српске стране, поред Карађорђа, председник Совјета Младен Миловановић,⁴⁸ два члана Правителствујушег совјета и секретар Совјета.⁴⁹

Као и Паулучијев и Родофиникинов циљ био је да осигура руски утицај у Србији. Разлика је била у томе што је Паулучи желео да постави руске чиновнике и војне заповеднике на све управне и командне положаје, док је Родофиникинова намера била да створи неку врсту српске аристократије, одане Русији. Током целог свог боравка у Србији Родофиникин је подржавао Карађорђеве противнике обећавајући им различите почести и покушавајући да ограничи врховну власт Војска. Таква политика руског представника, испуњена заверама и интригама, нанела је много зла не само Карађорђу и српским устаницима, већ и самом Родофиникину и руској политици уопште.⁵⁰

⁴⁷ Српски депутати су имали своју прву аудијенцију код генерала Михелсова 24. априла 1807.

⁴⁸ Младен Миловановић (око 1760-1823) био је пре избијања устанка богати марвени трговац. Од 1806. до 1809. вршио је дужност председника Правителствујушег совјета а од 1811. до 1813. *Йойечийѣла војених дјел* (министра војног). Као војни заповедник био је потпуно неспособан и један је од главних криваца за тешке поразе устаника у току 1809. године. Бројним злоупотребама свог положаја још се више обогатио. Након пропасти устанка емигрирао је у Русију и од 1814. до 1821. живео је у Хотину, када се вратио у Србију. Убијен је 1823. године, када је прелазео Златибор, на путу за Црну Гору, по наређењу кнеза Милоша, који му никада није веровао. О његовом животу видети М. Милићевић, *нав. дело*, стр. 350-353.

⁴⁹ М. Вукићевић, *нав. дело*, II, стр. 590.

⁵⁰ Став српске историографије према Родофиникину је изразито негативан. Још 1815. године појавила се у Венецији књижица под насловом *Сербіе ѿлачевно ѿакиѿорабоценіе лѣѿа 1813, Зашѿо и Како? (Србије жалосно ѿоново ѿоробљење 1813. ѿодине: ЗАШТО И КАКО?)*. Ново издање са преводом на савремени српски језик појавило се у Београду 2009. Иако је писац дела остао до данашњих дана непознат, чини се да би то могао бити Михајло-Миљко Радоњић, професор Велике Школе у Београду и први министар иностраних послова устаничке Србије. Књига је написана у облику дијалога кога воде поробљена матера [Србија] с рођеним јединим сином својим којему оставља последње своје завештање (*у разѿовору ѿорабоценне Маѿере с' ѿ родны' ѿ Сѿном' ѿ своим' ѿ, коему осѿавля ѿслѿднее свое завѿщаніе*). Син објашњава мајци да су главни кривци за пропаст устанка Родофиникин и

Иако Родофиникиново *Основаније Правителства Србскаго* није ступило на снагу јер га руски цар није потврдио, неке од његових одредаба су се примењивале. Од почетка новембра до 20. децембра 1807. године Совјет је под председништвом Карађорђевићем донео следеће одлуке:

- 1) Да се Србија подели на 12 округа;
- 2) Да седиште Совјета, који ће се називати Сенатом, буде у Београду;
- 3) Да се у Београду и по већим варошима поставе градски поглавари а по селима кнезови;
- 4) Да таква звања могу добити само они који су већ били у рату и који су писмени;
- 5) Да се образовању становника Србије посвети посебна пажња;
- 6) Да се изврши конскрипција (попис) свих за оружје способних;
- 7) Да сви који су позвани на оружје убудуће носе оружје;
- 8) Да странци не могу куповати куће у Србији;
- 9) Да се уређење Влашке и Молдавије саглашава са Србијом и да се земља подвргне руској заштити

Састав и надлежности највиших органа власти неће се мењати приликом примене ових одредаба.⁵¹

владика Леонтије. Пошто књига приказује Родофиникина и руску дипломатију према Србији у врло негативном светлу, руске власти су тражиле од Аустријанаца да књигу забране. Исте године аустријска цензура је удовољила руским захтевима. Исто, негативно мишљење према Родофиникиновој делатности у Србији износи и Лазар Арсенијевић-Баталака, савременик и историчар Првог устанка (*Историја српског устанка*, Београд 1898). Константин Ненадовић, артиљериски капетан и потомак знамените породице Ненадовића у својој књизи посвећеној Карађорђу и његовим војводама (видети напомену 3) назива Родофиникина, владика Леонтија и Недобу (другог руског посланика) „три паклена духа“ (*нав. дело*, књига II, стр. 65-85). Слично мишљење износи и каснији српски историчари, Стојан Новаковић и Миленко Вукићевић у њиховим радовима које смо већ наводили.

⁵¹ Ови податци заснивају се на белешкама тадашњег секретара Совјета Ивана Југовића, а објавио их је знатно касније П. Јоанович, *Историја најважниј' догађаја' у Србији од њод. 1459 до 19/20 септ. 1813*, Нови Сад 1847, стр. 49-50.

Srđan Šarkić, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad

Russian Attempts on Constitutional Issue of Insurgent Serbia (1804–1813)

(Part Two – *Establishment of a Serbian Government* by Constantine Rodofinikin)

Abstract: *The second attempt at constitutional organization, called Osnovaniye Praviteljstva Sebskago (Establishment of a Serbian Government), was made by Constantine Constantinovich Rodofinikin, a Russian representative of Greek origine, immediatly after his arrival in Serbia (August 2, 1807). It was signed by Karađorđe on August 20, 1807.*

According to this project, the supreme power in liberated Serbia was to be executed by the Praviteljstvujušči Senat, i.e. a governing senate, composed of three categories of members: military commanders (vojvode), former honorable members of the council (sovjet) and elected representatives of the nahiyes (Turkish districts or counties). The first two categories were to be nobles with a life-long membership in the senate, while the members of the third category were able to achieve nobility only if elected three times into the senate. Karađorđe was to preside over the senate, bearing the title of svetlejši knez, „sublime prince,“ who would have the right of three votes.

Rodofinikin did not consider Karađorđe to be an appropriate person to collaborate with. As a leader of the Uprising, responsible for its military success, Karađorđe demanded urgent, concrete and conditionless Russian aid. On the other hand, Karađorđe wanted autonomous and apsolutic power. Rodofinikin in his Establishment of a Serbian Government, gave him only the presidency over the Senate and the right of three votes. According to this Act, Karađorđe's power was neither hereditary, nor for a lifetime. Karađorđe was not at all satisfied with Rodofinikin's document, but he agreed to the Act thinking that it was the necessary price for Russian support.

The aim of Rodofinikin, as well as Paulucci, was to ensure Russian influence in Serbia. However, Paulucci wanted to place Russian officers in all of the governing and commanding positions, while Rodofinikin's desire was to create some kind of Serbian aristocracy, faithful to Russia. During his entire stay in Serbia (August 2, 1807 – August 15, 1809) he supported Karađorđe's

opponents, promising them different favours and trying to limit the absolutic power of Serbian Vožd. Such a policy, filled with intrigues and plots, brought much more harm not only to Karađorđe and insurgent Serbia, but to Rodofinikin himself and to Russian policy as well.

However, Rodofinikin's project did not come into force, as the Russian Tsar, due to the political situation, did not approve of it.

Key words: *Rodofinikin, Karađorđe, Establishment of a Serbian Government, Russian Tsar Alexander, First Serbian Uprising, Wallachia, Moldavia.*